

УДК 82 (571.54)

ББК 83.3 (2 Рос. Бур)

С 57

DOI 10.51955/2312-1327_2021_3_230

СИСТЕМА КОММУНИКАТИВНЫХ УПРАЖНЕНИЙ ПО РАЗВИТИЮ РЕЧИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ НА ОСНОВЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ УСТНОГО НАРОДНОГО ТВОРЧЕСТВА

*Сономбал Цыденович Содномов,
orcid.org/<https://orcid.org/0000-00029276-0925>,
доктор педагогических наук, профессор
Бурятский республиканский институт образовательной политики,
ул. Советская, 30
Улан-Удэ, 670000, Россия
sodnomov65@mail.ru*

Аннотация. В статье рассматривается система коммуникативных упражнений, основанных на материалах фольклорного творчества бурят. Яркие произведения устного народного творчества созданы бурятами. Бурятский народ богат устным словесным творчеством, среди которого можем отметить мифы, легенды, улигеры, пословицы, поговорки, загадки, сказки и др. В данной статье материалами для разработки коммуникативных упражнений послужили пословицы, загадки и сказки. Коммуникативные упражнения при изучении эпоса «Гэсэр» разработаны и представлены в статье «Изучение бурятского героического эпоса «ГЭСЭР» в школе» в Международном информационно-аналитическом журнале «Crede Experto: транспорт, общество, образование, язык» № 4, 2019 г. [Содномов, 2019].

В процессе знакомства с малыми жанрами бурятского фольклора младшие школьники познают жизнь, у них формируются умения художественного восприятия окружающего мира.

В данной статье описаны шесть групп коммуникативных упражнений, которые составляют систему. Данная система упражнений может быть использована педагогом начального образования на занятиях по бурятской детской литературе в начальной школе. Разработанная система коммуникативных упражнений направлена на формирование интонационных умений, умений находить и применять в речи выразительные средства бурятского языка, на формирование литературно-творческих умений и т.д.

Ключевые слова: младший школьник, устное народное творчество, родной бурятский язык, литературное развитие на бурятском языке, развитие устной речи, система упражнений, коммуникативные упражнения, выразительные средства родного бурятского языка.

THE SYSTEM OF COMMUNICATION EXERCISES FOR THE DEVELOPMENT OF VERBAL SKILLS OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN ON THE BASIS OF FOLK LITERATURE

Sonombal T. Sodnomov
orcid.org/https://orcid.org/0000-00029276-0925
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Buryat Republican Institute of Education Policy,
St. Soviet, 30
Ulan-Ude, 670000, Russia
sodnomov65@mail.ru

Abstract. The paper discusses the system of communication exercises based on the materials of small genres of the Buryats folk literature. Buryat folklore consists of myths, legends, üligers, proverbs, sayings, riddles, fairy tales, etc. In this paper proverbs, riddles and fairy tales served as materials for communication exercises. Communication exercises for the development of verbal skills of primary schoolchildren in the study of the epic "Geser" were presented in the paper "Studying the Buryat heroic epic "Geser" at school" in the International Information and Analytical Journal "Crede Experto: Transport, Society, Education, Language" No. 4, 2019.

In the process of acquaintance with small genres of Buryat folklore, primary schoolchildren learn about life, they develop the skills of artistic perception of the world around them.

This paper describes six groups of communication exercises that make up the system. This system of exercises can be used by a teacher of primary school at the lessons of literary reading in the Buryat language in order to enrich and develop the native Buryat speech of primary schoolchildren. The exercises are aimed at the formation of intonation skills, the ability to find and use the expressive means of the Buryat language in speech, at the formation of literary and creative skills, etc.

Key words: primary schoolchild, folk literature, native Buryat language, literary development in the Buryat language, development of verbal skills, system of exercises, communication exercises, expressive means of the native Buryat language.

БАГА НАНАЙ ЁУРАГШАДАЙ ХЭЛЭЛГЭ ХҮГЖӨӨЛГЭДЭ ХЭРЭГЛЭХЭ КОММУНИКАТИВНА УПРАЖНЕНИНУУДАЙ СИСТЕМЭ

Introduction (Введение)

Эхин хургуулийн хурагшадай хэлэлгэ хүгжөөлгэдэ буряад аман зохёолой бага жанрууд дээрэ үндэхэлхэн упражненинуудай удха шанар ехэ гээд тэмдэглэе.

Мүнөө үедэ буряад хэлэнэй шахардуу байдалда ороод байхада, хүүгэдэй хэлэлгэ хүгжөөхэ аргуудые зохёохо эрилтэ манай нийтэ эрдэмтэ-методистнарай урда табина. Энэ ушарһаа уламжалан бага наһанай хурагшадай хэлэлгэ хүгжөөлгэдэ хэрэглэхэ упражненинуудай системэ зохёохо зорилго урдаа табихан байнабди. Ушар тиимэхэ, түрэл арадайнгаа аман зохёол хэрэглэлгэ тон ехэ удха шанартай байна гэжэ онсодхон, тэдээн дээрэ үндэхэлхэн коммуникативна упражненинуудые зохёолго өөрын онсотой, үүргэтэй, хурагшадай баян хэлэлгэтэй байлгандань нүлөөтэй байна гэжэ тэмдэглэнэбди.

Упражненинууд коммуникативна шэглэлтэй байжа, «гол шухалань уншалгын болон үгүүлбэрийн онсотой илгаануудые сахин, аман зохёолой

текстүүдье уншажа шадалга, өөрын үгөөр хөөрэхэдөө, өөрөө онтохонуудье, оньһон үгэнүүдье, таабаринуудье зохёоходоо арадай аман зохёолой зураглалгын болон уран болгодог аргуудье хэрэглэжэ шадаха болгоно» [Содномов, 2018, с. 137].

Зохёогдоһон упражненинууд хурагшадье буряад хэлэнэй уран хайханай аргуудтай танилсуулха зорилгоһоо гадна, зохёолнуудай үгүүлэл тайлбарилха, уран аргуудье хэлэлгэдээ хэрэглэхэ арга олоно. Эпитет, метафора, зэргэсүүлгэ г.м. бэшэшье аргууд хурагшадай ухаан болон бодолой гүйсэ эршэмдүүлхэ, эдэбхи дээшэлүүлхэ болоно.

Discussion (Дискуссия)

Арадай аман зохёол үзэлгэтэй дашарамдуулан бага наһанай хүүгэдэй хэлэлгэ хэлэлгэ хүгжөөлгэдэ олон эрдэмэй шэнжэлгэнүүд зорюулагданхай. Минии багша М.Р. Львов бага наһанай хургашадай хэлэлгэ хүгжөөлгэ «хэлэнэй фонетическэ, лексическэ, грамматическа аргуудье эзэмдэлгэ» тухай бэшэхэдээ, хэлэлгын соёлтой байха тухай тэмдэглэнэ. [Львов, 2011, с. 11]. Т.С. Троицкая «наблюдения над естественным бытованием считалок» хүүгэдэй хэлэлгэ хурса, дорюун болгодогдо онсо үүргэтэй гэжэ бэшэнэ [Троицкая, 2004, с. 31], арадай аман зохёолой элдэб жанрууд дээрэ хүдэлэлгэ, бага наһанай хургашадта «опыт общения с разными литературными произведениями» олгодог байһаниинь тэмдэглэлтэй [Воюшина, 2007, с. 115], арадай аман зохёол хүүгэдэй уншагшын шадабари хүгжөөлгэдэ онсо үүргэтэй [Никитченков, 2013, с. 188]. О.А.Красильникова өөрынгөө эрдэмэй ажалнууд соо онсо анхаралаа «үгын нөөсэ баяжуулгада, үгүүлэлэй характеристикада, бодомжолжо хургалгада анхаралаа хандуулна [Красильникова, 2005, с. 11], арадай аман зохёолой уран аргууд хэлэлгэ баян, оншотой болгодогдо онсо үүргэтэй [Аншакова, 2004], аман зохёол уншалга урлигай ондоо халбаринуудтай зэргэсүүлгэ ехэхэн нүлөө үзүүлнэ [Божок, 2011], аман зохёолой хэлэндэ онсо анхарал хандуулга хүүгэдэй хэлэлгэ элбэгжүүлнэ [Сердюк, 2011]. Олон тоото эрдэмтэд ород хэлэ үзэлгэтэй дашарамдуулан аман зохёолой жанрууд дээрэ элдэб янзын упражненинуудье дүүргэхэ тухай бэшэдэг байна [Бобровская, 2009; Кочерга, 2009; Соловейчик, 2010] г.м.

Монгол арадай аман зохёол хүүгэдэй хэлэлгэ хүгжөөлгэдэ мүн лэ үүргэтэй, энээн тухай Шанжмятавын Гаадамба «Уран дүрслэл, уран хэрэглүүр, үг хэллэг зэргийг ашиглан зохиол бүтээлийг ярихдаа өөрийн үзэл бодол, байр сууриа жишээ баримтаар нотлон эшлэл, хэсэглэл ашиглан ярих» гэжэ бэшэнэ.

Эрдэмтэ фольклорист М.П. Хамагановай тэмдэглэхээр "юрэнхы хэлэнэн олоной хэлэнэнэй хүсэтэй боложо, буряад хошоо үгэнүүд оньһон үгэнүүд болохые" эрмэлзэдэг, болодогшье. "Залхуу хүн забагтаа хүрэхэгүй" гэнэн хошоо үгэ юрэнхылгын ехэ хүсэтэй боложо, оньһон үгэ болоһон; "залхуу хүн забагтаа хүрэхэгүй, заяанай муу уһандаа хүрэхэгүй" [Хамаганов, 1962, с. 105]. Фольклор хургуулида үзэхэ аргуудье шэнжэлһэн эрдэмтэн В.Ж.Хамаганов ябаган болон мэргэн үгэнүүдэй илгаае онсолон тэмдэглэнэ: "Оньһон үгэнүүдтэ удхаараа, байгуулгаараа дүтэрхы аман зохёолой үшөөнэгэ халбари хошоо үгэнүүд болоно. Эдэнэр (хошоо үгэнүүд) юумэнэй үйлэ, байдалай, хүнэй ямар

нэгэ тогтонижоһон онсо шэнжэ, шанарта сэгнэлтэ үгэдэг" [Хамаганов, 1983, с. 70].

Materials and methods (Материалы и методы).

Хүүгэдэй литературна хүгжэлтэдэ коммуникативна упражненинуудай онсо үүргэтэй байһаниинь мэдээжэ. Упражненинуудай системэ зохёон байгуулхадаа профессор М. П. Воюшинагай тодорхойлоһон литературна хүгжэлтын гол зорилгоһоо уламжалнабди «целью начального литературного образования будет являться литературное развитие учащихся, понимаемое как двусторонний процесс, направленное на формирование читателя и развитие литературного творчества детей» [Воюшина, 2007, с. 8].

Һурагшадай һуралсалай ажаябуулгын үйлэнүүд дээрэ үндэһэлэн упражненинуудые удаадахи түхэлнүүдтэ хубаажа болоно гэбэл:

– аман зохёолой үгүүлэлнүүдые адаглалга, зарим хэһэгүүдые зэргэсүүлэн жэшэлгэ;

– аман зохёолой удха, байгуулга, уран аргуудые анхарха, үгүүлэлнүүдые тайлбарилха;

– аман зохёолой хэһэгтэ, тулгaha зүйлнүүдтэ үндэһэлэн үгтэһэн эхиинь һажаажа, үгүүлэлнүүдые зохёолго;

– удхаарнь, шэнжээрнь, жанраарнь зохилдуулжа багшын үгэһэн сэдэбээр гү, али тодорхой бодолоорнь үгүүлэлнүүдые бүтээлгэ;

– аман зохёолой үгүүлэлнүүдые уран һайханаар уншаха шадабари бүрилдүүлгэ;

– аман зохёолой үгүүлэлнүүдые үгүүлхэ, мүн аялгалха илгаае сахиха, өөрынгөө үгөөр хөөрэхэ шадабари бүрилдүүлгэ.

Эдэ түхэлнүүдые баримталан коммуникативна упражненинуудай системэ зохёон байгуулаад, бага һананай һурагшадай хэлэлгэ хүгжөөхэ арга ологодобо.

Нэгэдэхи бүлэг упражненинуудай зорилгонууд гэбэл:

– аман зохёолой сэдэб, гол һанал, уран аргуудые нэрлэн тодорхойло шадабари бүрилдүүлхэ;

– аман зохёолой үгүүлэлнүүдые, үгүүлэлнүүдэй хэһэгүүдые найруулгын, жанрай, байгуулалгын талаар илгаруулха.

Аман зохёолой үгүүлэл анхаралтайгаар уншаха, найруулгыень адаглаха шадабари бүрилдүүлгэ буряад арадай онтохон дээрэ үндэһэлэн ябуулжа, онтохонуудые сэдэбээрнь бүлэглэхэ, эхиинь болон түгэсхэлыень олохо, уран үгэнүүдые илгaha шадабаритай болголго болоно.

Түрүүшын упражнени аман зохёолой үгын сан ойлгуулха зорилготой.

Онтохоной хэһэг соо «онтохоной» үгэнүүдые болон холбоонуудые олохо, удхыень тайлбарилха.

Үгытэй үншэн басаган баян хүнэй сар адуулдаг байба. Баян хүн сараа гаргаха гэжэ бодобо. үншэн басаган сартай эжэлиһэн байгаа.

Басаган сараа хайрлажа, хажуудань ошоод бархирхадань, тэрэнь асууба:

– Ши юундэ бархирнабиши?

Тиһхэдэнь басаган харюусаба:

– Манай эзэн шамайе аллаха гэжэ байна.

Сар урдаһаань иигэжэ хэлэбэ:

– Намайе алахадань ши зүрхэн сооһоомни гоё найхан шулуу абаад, хүнэй ябаагүй газарта булаарай, тиихэдэшни үнгын сэсэгүүд ургаад, дуратай юумыешни үгэхэ. үнишье болонгүй сарнь алуулжа, тэрэ басаган зүрхэн сооһоонь гоё шулуу абажа, хүнэй ябаагүй газарта булаба. (Буряад арадай онтохон «Үгытэй үншэн басаган») [Гунгаров, 1983].

Онтохоной хэһэг сооһоо удхаараа дүтэрхы гү, али харша удхатай үгэнүүдые бэдэрэн олохо, ямар зорилготойгоор хэрэглэгдэнэб гэжэ тайлбарилан хэлэхэ.

Урдын урда сагта Алтай хангайн хормойдо, Ара голой эрьедэ аха дүү хоёр ажасуудаг байгаа. Ахань үгытэй, харин дүүнь баян һэн.

Нэгэтэ аха дүү хоёр нэгэ үнээ буляалдаба. Дүүнь ахадаа үнээ үгэхэ дурагүй байжа, хаанда ахаяа зааба. Хаан хожулыень дуудажса асараад:

– Хэнтнай гурбан таабари таахаб, тэрэтнай энэ үнээ абаха, – гэбэ ха.

Тиигээд «Дэлхэй дээрэ юун эгээл зөөлэн бэ?», «Дэлхэй дээрэ юун эгээл тарган бэ?», «Дэлхэй дээрэ юун эгээл хурдан бэ?» гэхэн таабари гурбан хоног соо таагаад ерэхыень даабари үгэбэ (Буряад арадай онтохон «Гурбан таабари») [Гунгаров, 1983].

Удаадахи упражненинууд онтохон соо хэрэглэгдэһэн уран аргуудые илган олохо, адаглаха шадабари бүрилдүүлхэ гэхэн зорилготой, гэхэтэй хамта зохёол шэнжэлхэ арга олгоно гээд тэмдэглэхэ шухала.

Эртэ урда сагта элдин буряад нютагта баян Балда алдартай, баггүй хажар хамгатай айлайхи хууһан юм. Тэрэ айлайхи эхэ эсэгэһээ гээгдэһэн үншэн ганса басагые үргэжэ хүн болгохоннай гээд, хамаг зөөритэйнь хам шүүрэн абаба. Багахан тэрэ басагые баянай хамган харшалжа, хоол, хубсаһаар илгадаг, хүхихэ наадахыень хоридог, хүндэ ажалда зарадаг байба.

Набша сэсэг дэлгэһэн нажарай найхан нэгэ үдэр, наранай орохын хирэндэ үйһэн хуулга барюулаад, уһанда басагаяа эльгээбэ. Басаганай уһанай эрьедэ ошоод, ургы сэсэг түүхэдэжэ, уянгатай дуугаа дуулажа, удаахан наадажа хуутарнь, гааруу хажар эхэнь гартаа бургааһа далайгаад, галзуу шангаар хаихарба:

– Юундэ үни болобош, юу хэжэ хуубаиш? Юрэндэг буруутай шамайе нара наран абаашаһай! – гэхэн харша хамганай хараал шэрээл дуулахадаа, сохюулхаяа байһан тэрэ басаган гүйжэ бодохо зуураа:

– Аюулта энэ байдалһаам абарыт намайе, нара, наран! – гэжэ аһан шадалаараа ооглоод, үшөөһэн һөөг өөдэ гарашаба (Буряад арадай онтохон «нарада гараһан найхан басаган»).

Нэгэ сэдэбтэй үгүүлэлнүүдые илгаруулха шадабари бүрилдүүлжэ, онтохоной үгүүлэлнүүдэй онсо илгааень ойлгон абаха шадабари олгохо.

«Ойн модод утатай, богонитой, олон зон хайтай, муутай» гэжэ урдань хүнүүд хэлсэдэг байгаа. Энэнише буруушааха аргагүй. Ой соо уташье, богонишье модод олон байдаг. Мүн тэрэшилэн арад зоной дунда хайнишье, муушье хүнүүд үзэгдэдэг гээшэ ааб даа.

Урда сагта Заган нютагта ажсаһуудаг ухаасайтан угай нэгэ ноён байһан юм. Тэрэ ноён хатуу харуу һамгатай, хүүгэдгүй аад, эд зөөрээр ехэ баян байгаа гэхэ. Тиимэһээ гэртэхи ажсалаа хүүлэжэ байхын тула Хитаахан гэдэг хүбүүе зараса болгон гэртээ байлгаба ха. Хүбүүн хамаг ажсалыень хээд лэ байдаг һэн. (Буряад арадай онтохон. «Хитаахан хүбүүн») [Гунгаров, 1983].

Буряад арадай дунда дэлгэрһэн таабаринууд байгаалин үзэгдэлнүүд, гэрэй ба зэрлиг амитад, хүнэй бэеын хубинууд, ажабайдалай хэрэгсэлнүүд, эрдэм һуралсал, Эхэ орон тухай гэхэ мэтэ темэнүүдтэ зорюулагдаһан байдаг (Буряад арадай таабаринууд тухай) Аман зохёолой үгүүлэлнүүдые, үгүүлэлнүүдэй хэһэгүүдые найруулгын, жанрай, байгуулалгын талаар илгаруулха бүрилдүүлхэ упражненинууд.

Үгтэһэн үгүүлэлнүүдые анхаран уншаад, алиниинь онтохоной үгүүлэл бэ гэжэ элирүүлэгты

а. Онһон үгэнүүд хүндэ һургаал, заабари хэлэһэн аман зохёолнууд. Онһон үгэнүүд элдэб олон темэнүүдтэ зохёогдоһон байдаг.

б. Үглөөгүүр саһан бургажа эхилбэ.

– Шубуунай зада оробо. Шубууд дулаан ороноо бусахань, – гэбэ эжы.

Үдэ багта гаан-гуун гэһэн дуун хойто ой тээһээ дуулдаба.

Энэ үедэ би түлээгээ оруулжа байгаа һэм. Галуудай абяан бүри дүтэ болобо. Тиигэһээр ээлэ татан хушуураад, галууд ниидэнэ. Тэдэнэй далинуудаа дэбихэнь дуулдана. Олон гээшэнь! Янгар дээшээ хараад, һүүлээ шарбан гангинаба.

– Баяртай, галууд! Уулзатараа! – гэжэ һүхирбэб.

Хүгшэн эжы хэрэлсы дээрээ гаража, хойноһоонь һарабшалжа:

– Ай, хөөрхы, доогуур ниидэжэ ошобо. Тарганаа орхёо. Малнай тарган ондо орохонь, – гэнэ.

Галууд һужааг дээрэ ошожо һууба. Тиигээд үдэшэ багта һүрэглэн ниидээ һэн.

в. Хаанай зарасануудай ерэхэдэ, баянайхи хараажа байжа үншэн басага гаргаба. үмэдхүүлжэ үзэхэдэнь, ехэ зохидоор таараба. үншэн басаган үнөөхи шулуундаа ошожо хубсалаад, хаанайда ошохо зэргэтэй болобо. Тиигэжэ үгытэй үншэн басаган хаанай бэри боложо, олон үритэй амар жаргажа һуугаа һэн. (Буряад арадай онтохон. «Үгытэй үншэн басаган»).

Үгүүлэлнүүдые анхаран уншаад, алиниинь онһон үгэ бэ гэжэ элирүүлэгты.

а. Шэжэр алтаар хубсалһан

Шэлдэг һайхан хуһад соо

Гал дүлэн үнгэтэй

Ганса модон улайна.

б. Тоншоноб, тоншоноб,

Толгоймни үбдэнэ.

Тоншоогүйдэм

Гэдэһэмни үлдэнэ.

в. Зүбыень хэлэхэдэ,

Зүрхэ хадхаха.

Үнэниень хэлэхэдэ.

Үлэ алдаха.

Онтохоной хэһэг ямар янзын онтохондо хабаатайб?

- а) амитад тухай
- б) ажабайдалай
- в) шэдигтэ.

Урда сагта Заган нютагта ажалуудаг ухаасайтан угай нэгэ ноён байһан юм. Тэрэ ноён хатуу харуу һамгатай, хүүгэдгүй аад, эд зөөрөөр ехэ баян байгаа гэхэ. Тиимэһээ гэртэхи ажалаа хүүлэжэ байхын тула Хитаахан гэдэг хүбүүе зараса болгон гэртээ байлгаба ха. Хүбүүн хамаг ажальень хээд лэ байдаг һэн.

Онһон үгэнүүдэй удха тайлбариллагты.

а) *Биб гэхэн гансаараа,*

Бидэ гэхэн олоороо.

б) *Горхо хараагүй аад,*

Гуталаа тайлаба.

Хоёрдохи бүлэг упражненинууд бага жанрай аман зохёолой уран аргуудые элирүүлхэ, тэдэнэй үүргэ ойлгохо, тайлбарилха шадабари бүрилдүүлхэ зорилготой. Аман зохёолой үгүүлэлнүүдэй хэлэн дээрэ хүдэлхэдөө, зохёолой байгуулга ойлгохо, үгүүлэл шэнжэлжэ һураха хэрэгтэ дадхаан оруулха арга олгохо. Онтохоной, таабариин, онһон үгын онсонуудые ойлгожо, тусхай онсоорнь илгаруулха дадалтай болохо. Иимэ шадабари хожомоо өөһэдынгөө үгүүлэлнүүдые зохёоходонь үндэнэн боложо үгэхэ байна.

Онтохоной үгүүлэл дээрэ хүдэлхэдөө, үгүүлэлэй гол бодолой сэдэб, хэлэнэй баялигай, синтаксисай, болон абьяанай талаар онсотой байдаг байгуулга ойлгохо. Онтохоной лексическэ аргуудые, синтаксисай түхэл хараадаа абажа, хабаадагша нюурнуудай үүргэ, сюжедүүдэйнэ һэлгээ элирүүлжэ һураха болоно. Тусхайлбал, «Хулгана тэмээн хоёр» гэхэн онтохо уншагты, үгын дабталгануудые элирүүлжэ, хаана, али үедэ һэлгээнүүд болоноб гэжэ элирүүлэгты. Ямар үгэнүүдээр хэлэнэб?

Онтохонуудай удха тайлбарилжа гол һанал бодол, сэдэбыень тодорхойлогты, эдэ шадабаринуудые удаадахи упражненинуудаар элирүүлжэ болоно. Жэшэнь, «Хулгана тэмээн хоёр» гэхэн онтохо уншагты, ямар онһон үгэнүүд онтохоной гол бодолыень тодрхойлноб?

1. Үндэр хадын орой хоһон,
Өөдэрхы хүнэй толгой хоһон.
2. Ахань ахашаг байхадаа һайн,
Дүүнь дүүшэг байхадаа һайн.
3. Зүбыень хэлэхэдэ,
Зүрхэ хадхаха.
Үнэниень хэлэхэдэ.
Үлэ алдаха.

Онһон үгэнүүдэй гү, али үхибүүдэй өөһэдынэ һанаһан гаршагуудай туһаар үгүүлэлэй хэһэгүүдтэ нэрэ үгэхэ. Жэшэнь: Онтохон шагнагты. Ямар нэрэ үгэбэл зохид байхаб?

Иймэ аргууды, модельнууды хэрэглэжэ, бага наһанай һурагшадай хэлэлгэ хүгжөөхэһөө гадна, тэдэнэй литературна хүгжэлтэ эршэдэнэ, үгүүлэлнүүды илгаруулжа һурана.

1. Хэһэг уншаад, онтохоной уран найруулгаууды ологты.

Алтан наран ахань: «Арюухан басагая харгын хани болгожо, хажуудаа абажа ябаарай» – гээд, һара дүүдээ үгэһэн юм. һуулга бариһан басаган һөөгэй хажууда зогсон, мүнгэн сагаан һарада хүрэтэрөө мүнхэрөө.

Тэрэ саһаа хойшо түби дэлхэйн арад зон үншэн хэнзэ багашуулы өөгшөөн хайрладаг болоһон юм. (Буряад арадай онтохон. «Һарада гараһан һайхан басаган»).

2. Таабариинууд соо хэрэглэгдэһэн уран аргууды ологты.

Хамаг юумэнһээ бага аад,

Халуун далайда тамардаг.

3. «Үнэгэнэй хани нүхэсэл» гэһэн онтохо анхаралтайгаар шагнаад, өөһэдөө онһон үгэнүүды зохёогты.

Гурбадахи бүлэг упражненинууд эхин һургуулиин һурагшадта багшын дурадхаһан модельнуудаар, тулгаха үгэнүүдээр, үргэлжэл бэшэхэ үгүүлэлэй хэһэгүүдээр аман зохёолой үгүүлэлүүды зохёохо хэлэлгын шадабари бүрилдүүлхэ зорилготой. Онтохон соо зурагладаһан геройнууды элирүүлхэ, баатарнуудта нэрэ һанаха, бусад зүйлнүүд дээрэ үндэһэлэн өөрын онтохо зохёохо даабаритай упражненинууд болоно.

Онтохо үргэлжэлүүлэн зохёохо шадабаритай болоно. Жэшэнь, эртэ урда сагта элдин буряад нютагта баян Балда алдартай, баггүй хажар һамгатай айлайхи һуһан юм.

Хоёр гурбан адлирхуу удхатай онтохонууды удхаарнь хамтаруулжа өөрын онтохо зохёохо шадабари ололго болоно. Тиигэжэ хоёр-гурбан онтохонуудай гол геройнуудай нэрэнүүд нэгэ зэргэдэ абаха. Жэшэнь, Шарлай, Хитаахан, Балда баян, Үншэн басаган, хаан баабай г.м. тиихэдээ нэгэ онтохондо гурбан геройһоо олониие һанахагүй.

Мүн энэ бүлэг упражненинуудта бүлэг бүлэгөөр хүдэлхэ арга олгогдоно, тиихэдээ һурагшад бэе бэеэ шагнаха, тэсэмгэйгээр хандаха, бэе бэеынгээ үгэ дуулаха шадабаринуудтай болоно. Илангаяа һургалгын эхин үедэ хамтадаа хүдэлхэ шадабари бүрилдүүлгын эхи табиха. Тиихэдэ, һурагшад хүдэлмэриэ өөһэдөө түсэблэжэ һураха. Нэгэдэхи бүлэгын хэлэлгын байдал тогтоохо гү, али тэрэниие зураглаха, хэлэлгын даабари зохёохо, хэрэглэгдэхэ материал бэлдэхэ. Нүгөө бүлэгын эбтэйгээр хүдэлжэ, даабариинь бэелүүлхэ. Гурбадахи бүлэгын хиналгын ажал ябуулжа, хоёр бүлэгөө ажал сэгнэхэ. Литературна уншалгын хэшээлдэ бэе бэеэ һэлгэхэдэнь болохо.

1. Онтохоной хэһэг уншаад, зурагдаһан үгэнүүды нэгэ түрэл хөөршөөһэн удхатай үгэнүүдээр һэлгэгты.

Хаанай хубүүн дурлажа, тэрэ басага байлгахын тула үүдэндээ харуул табиба. Нааданай тарахын урда, басаганишье баригдангүй гэртээ ябашаһан байба.

2. Онтохоной үгүүлэл соо ушарһан юумэнэй нэрэнүүдтэ тэмдэгэй нэрэнүүды һанагты.

Үбгэнэй нүхэнһөө гараад харан гэхэдэнь, хубсаһаншье угы, мориншье угы, үнэгэншье угы байгаа гэхэ.

3. Үгүүлэлэй эхи онтохоной үгүүлэл боллогты. Ямар тэмдэгүүдээр тэмдэглэхэбта.

4. Тараһан таабари суглуула.

Хүбүүн, сагаахан, дуугай, ерэхэдээ, хэбтэхэдээ, бусахадаа, даруухан, бархирдаг.

5. Онтохон үргэлжэлүүлэгты.

Урдын урда сагта үбгэн хүгшэн хоёр ажасуудаг Һэн ха. Тэдэ...

6. Үгтэһэн үгэнүүдые хэрэглэжэ онтохоной эхи зохёогты.

Үглөөгүүр болоходо, *үни* урда сагта, нэгэтэ, баян хоймортоо, хаанай, үбгэн хүгшэн.

Дүрбэдэхи бүлэг упражненинууд хүүгэдэй үгэ хэлэ баян болгохо гэхэн шэглэлтэй.

Синономуудай болон антонимуудай тоодо ородог үгэнүүдые хэрэглэжэ, өөһэдынгөө онтохоной үгүүлэлнүүдые зохёохо. Аман зохёолой бага жанрнууд болохо таабаринуудые болон оньһон үгэнүүдые зохёолгоходо үгын нөөсэ элбэгжэдэг, тиимэ зохёолнуудые зохёохын тула нурагшад амитадай абари зан, заншал мэдэхэ, ондоо элдэб юумэнүүдэй дүүргэмээр үйлэнүүдые, онсолиг мэдэхэ ёһотой болоно. Тэдэнэй кругозорынь үргэн, гүнзэгы байха болоно.

1. Адалирхуу үгэнүүдээр таабариин үгэнүүдые ондоо болгон хэлгэжэ, шэнэ таабари зохёогты.

Алтан аяга

Харахада дүтэ,

Хазахада холо.

2. Үгтэһэн оньһон үгын үгэнүүдые харша удхатай үгэнүүдээр хэлгэгты.

Үнэншэ хүн олондо этигэлтэй,

Худалша хүн хамагта этигэлгүй.

3. Үгтэһэн таабари анхаралтайгаар уншаад, үгэнүүдэйн удха сэгнээд, ондоо үгэнүүдээр хэлгэжэ, баабгай, шоно, миисгэй, нохой, хонин, ямаан, үнеэн г.м. амитад тухай таабаринуудые зохёогты.

Үбэр, үбэр эрээхэн,

Эрэн элжэсэн жороохон,

Һүүл дээрээ сагаантай,

Һүүжэ дээрээ ногоонтой.

4. Онтохоной үйлэдэгшэ нюурнуудай абари зангыень, заншалыень хэлгээд «урбалдашаһан» онтохо зохёогты.

Табадахи бүлэг упражненинууд уран найхан уншалгын шадабари бүрилдүүлхэ гэхэн зорилготой [Содномов, 2018].

Уран найханаар уншажа шададаг дүршэлтэй болгохо зорилготойгоор шабинараа тусхай (аялгын һубарилай) тэмдэгүүдые табижа һургабал найн. Иимэ шадабаритай болгоо хаа, нурагшад арадай аман зохёолой үгүүлэлнүүдые найнаар уншаха шадабаритай болохо байна.

1. Уран уншалгада бэлдэхэ упражненинууд.

а) Зогсолтонуудай тэмдэгүүд.

«найгаһан нэгэ зурлаа» **БОГОНИХОН** зогсолто

«найгаһан хоёр зурлаа» удаанхан зогсолто

Анхаралтайгаар уншаад, «/» гү, али «//» зурлаануудые табижа, богони болон удаан зогсолтонуудые табигты.

Үнэгэн эжы хуурмаг мэхээ гаргажа, шонынгоо мяхые эдижэ бараб аб гээд, баабгайн абажа ябаһан хубаарита мяхыень амтархажэ эдилсэбэ. Уданшьегүй баабгайн абажа ябаһан мяхан дууһаба. Тэдэнэр хоёр хоног соо хоһон шахуу ябаад, гурбадахи хоногынь болобо.

б) Удхын сохилто табижа тэмдэгүүд.

«дээшэнь татаһан зурлаа» шангаханаар уншалга;

«доошонь татаһан зурлаа» нулахаанаар уншалга;

«үгэнүүдэй доогуур зураха» утаханаар татажа уншалгаа;

 хоёр үгэ нэгэмүһэн, түргэхэн уншалга);

«долгитуулһан зурлаа» энеэдэтэй байхаар, шогложо, ёгтолжо, байгаад уншахаар үгэнүүд.

Онтохоной хэхэг анхаралтайгаар уншаад, тусхай тэмдэгүүдые табигты.

Үнэгэн эжы баабгайгаа хүтэлөөд саашаа ябаба. Тэрэнээ дахуул дахуулһаар, нэгэ байса хабсагайн эрмэг дээрэ асараад:

– Оройхон боложо байна. Эндэ хонолго бариха болохоннай гү? – гээд, баабгайгаа хабсагайн эрмэг дээрэ хэбтүүлжэ, өөрөө нүгөө таладань хэбтэбэ.

Тшгээжэ хэбтэхээр:

– Яагаа зайгүй юм даа. Нэгэ заа саашаханаа болоод хэбтэл даа, – гэбэ үнэгэн эжы.

Баабгайнь саашаа мухаринаб гээд, эгсэ хабсагайһаа хуу халин унаад үхэшэбэ.

Мэхэшэ үнэгэн баабгайнгаа мяхые хэхэг хэхэгээр хубаажэ, тэрэнээ байсын хүндыдэ зөөнэ, зүргэдэнэ.

Тэрэ мяханайнь үнэрөөр хулганаанууд хаана-яанаһаа ердэг болобо. Үтэлһэн үнэгэн эжы арга мэхээрээ хулганаануудые барижэ, хоолоор дутахаяа болибо.

Муу мэхэтэй үнэгэнтэй нүхэсэхэ гээшэ иимэл байна бшуу. (Буряад арадай онтохон «Үнэгэнэй хани нүхэсэл») [Гунгаров, 1983].

2. Зохёол уншахатай дашарамдуулан гүйсэдхэхэ зорилго элирүүлжэ нургаха упражненинууд

а) Онтохоной хэхэг анхаран уншагты, али үгэнүүдые хоолойн аялгаар илгажа уншахатга, гэжэ тодорхойлогты?

Үнэгэн эжы, шандаган, шоно, баабгай дүрбэн нэгэдээд, хубарин

саашалба. Тиигээжэ ябаһаар үнэгэн баабгайдаа дүтэхэн ошоод, шэхэндэнь иигээжэ шэбэнэбэ:

– Абгай, саада шандагаяа харал даа! Шамдаа эдеэрхэнэ ха. Юундэ урал амаа долёоноб.

Баабгайн о б ё о р о н харахадань, нээрээшье шандаганай хэтэрхэй урал зармалзажа харагдана. Баабгай сухалаа хүрөөд, шандагаяа хахара удара татажа, тэрэнээ гурбууландаа хубаажэ эдеэд, саашаа ябабад ха.

б) Сэдьхэлэй байдал харуулха үгэнүүдые онсолон тэмдэглэгты, хэһэг уншахадаа сэдьхэлэй ямар байдал харуулхабта?

Гамгад хэльбэдэнэ, хэльбэдэнэ, эрьенүүдые хараашална. Харин үнэгэн түрсүүгэй хажууда арһан олбогоор хушаад хэбтэшэбэ. Унтааша болоод, талха эдижэ эхилбэ.

– Үнэгэн, үнэгэн! Харьш, голдо хүрэбэбди, – гэжэ гамгад хүхирэлдэбэ.

– Энэ голтнай Эчэльго – «Эхилээдүйб». Саашаа тамарагты.

в) Аман соогоо аалихан уншаад, юрэ хөөрэхэн маягтайгаар уншалга бэлдэгты

Хүн тархьяа гунхылгаад, аалихан гэр тээшээ галгиба. Зуурандаа нохойгоо абажа, нэн түрүүн тэрэнээ эдеэлүүлбэ. Хаяһан шэрдэгээ абажа эбхээд, хуурай газарта абаашажа табиба.

Энээнһээ хойшо тэрэ хүн хүргэхэн туһа гээшье найнаар харюулдаг болобо.

г) Гайхаһан, шоглоһон маягтайгаар уншалга бэлдэгты

Баянайда хүрээжэ ерэхэдэнь. Баянайхимнай барлаг басагаяа нюугаад, өөһэдынгөө басагадта үмэдхүүлжэ, тааруулжа ядаба, теэд яажашье тааража үгэбэгүй.

Хаанай зарасанууд һөөргөө бусажа:

– Нэгэшье хүндэ таарабагүй, харин нэгэл үгытэй басаганда гутал үмэдхүүлжэ үзөөгүйбди, – гэжэ хэлэбэд.

– Ошогты, тэрэ басага олоод, үмэдхүүлжэ үзэгты, – гэжэ хаан захирба.

Хаанай зарасануудай ерэхэдэ, баянайхи хараажэ байжа үншэн басага гаргаба. үмэдхүүлжэ үзэхэдэнь, ехэ зохидоор таараба. үншэн басаган үнөөхи шулуундаа ошожо хубсалаад, хаанайда ошохо зэргэтэй болобо. Тиигээжэ үгытэй үншэн басаган хаанай бэри боложо, олон үритэй амар жаргажа һуугаа һэн. (Буряад арадай онтохон. «Үгытэй үншэн басаган») [Гунгаров, 1983].

д) Геройн хэлэхэн үгэнүүдые сухалдаһан маягтайгаар уншалга бэлдэгты.

Тиигээд гэртэнь ороходонь, Шадамар барлаг урдаа обоо собоо мяхат а б и ж а р х и н х а й, дуугархашье сулоогуй эдеэлжэ һууба.

– Иихэдээ яаһан шолмобии? Юундэ тонилонгоо тонилообии, моримни яаһан бэ? – гэжэ баян амяа татажа ядан хаихарба. (Буряад арадай онтохон. «Шадамар Шалхагар хоёр») [Гунгаров, 1983].

е) Энэ хэһэг баярлаһан, омогорхоһон маяг гаргажа уншагты

Хүбүүн хуур дээрээ наадажа эхилбэ. тэрэ хуураа татажа, уйдажа һууһаар зэрлиг басагадай гаража ябашаһыень мэдэнгүй үлэшэбэ ха. Ямар

хүнүүдээр уулзаба гэшиэбиб гэжэ ханаагаа зобожо хэбтэхээр унташаба. Тэрэ ехэ найхан зүүдэ зүүдэлбэ ха: «Үбсүүндээ хүрэмэ хахалтай үбгэнтэй уулзабаб, хүл можомни үбдэхээ болибо».

Тэрэ хэрин гэхэдээ, нэгэ баян хүнэй байшан соо хэбтэбэ. Эрьелдэжэ харахадань, мүнөөхи үбсүүндээ хүрэмэ хахалтай үбгэниинь хажуудань хуужа байба. Тэрэ үбгэн хүбүүнэй гарһаань татажа, «нүгөө гэртэмнай орожо сай уугты», – гэбэ ха. Бодон гэхэдэнь хүлынь үбдэхээ болишонхой байба. тэрэ хүбүүнэй гэртэ ороходонь, нэгэ хүгшэн сай аягалжа үгэбэ, үнөөхи гурбан басагадынь хуужа хууба. (Буряад арадай онтохон. «Хуурша хүбүүн») [Гунгаров, 1983].

ж) Баһуулһан, наадалуулһан маяг зан гаргажа уншаха.

Басаганай уһанай эрьедэ ошоод, ургы сэсэг түүхэдэжэ, уянгатай дуугаа дуулажа, удаахан наадажа хуутарнь, гааруу хажар эхэнь гартаа бургааһа далайгаад, галзуу шангаар хаихарба:

– Юундэ үни болобои, юу хэжэ хуубаи? Юрэндэг буруутай шамайе нара наран абаашаһай! – гэхэн харша хамганай хараал шэрээл дуулахадаа, сохюулхаяа байһан тэрэ басаган гүйжэ бодохо ... (Буряад арадай онтохон. «һарада гараһан найхан басаган») [Гунгаров, 1983].

Зургаадахи бүлэг упражненинууд Хөөрэхэ шадабари бүрилдүүлхэдээ, холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэдэ онсо анхарал хандуулагдана. Нэнэ түрүүн үгүүлэл зүбөөр уншуулжа хургаха. Үгэнүүдые эли тодоор үгүүлхэ, мэдүүлэлнүүдые зүбөөр аянгалан уншуулжа ехургаха. Үгүүлэл зүбөөр уншажа һураһан хойнонь, дэлгэрэнгы хөөрэлгэдэ хургаха. Өөрынгөө үгөөр хөөрэхыень баадхаха. Дээрэ хэлэгдэһэн э

лдэб аргуудые хэрэглэхэ, хүүгэдэй үгын, хэлэлгын сан элбэгжүүлхэ.

а) Үнэгэн баабгай хоёрой ябадал тухай өөрынгөө үгөөр хөөрөжэ үгэгты. Буряад арадай онтохон. «Үнэгэнэй хани нүхэсэл».

б) Илһаһан үгэнүүдые һэлгэжэ, үгтэһэн хэһэг өөрынгөө үгөөр хөөрөжэ үгэгты.

«**Хүгшэрхэ** сагни ерэжэ, үргэнишэ хулганаагаа **харахаяа болибо гүб?** Хүлнүүдни **хүшэжэ**, торхируугаа хүсэхэ **шадалгүй болибо гүб?**» – гэжэ үнэгэн **уйдан г а ш у у д а н** ябаба гэхэ. «Иигээд байхадаа ямар **арга** бэдэржэ, амин халзалгаха **ботхоб**» – гэжэ бодобо. (Буряад арадай онтохон. «Үнэгэнэй хани нүхэсэл») [Гунгаров, 1983].

в) «Үнэгэнэй хани нүхэсэл» гэхэн онтохо һажаагаад, өөрын онтохо зохёогты. Тиэхэдээ эдэ геройнуудай орондо ондоо үйлэдэгшэ нюурнуудые һанагты. Тэдэнэй абари зан, аяг ааша тухай бодомжологты. Ямар геройнууд таанадта хэрэгтэйб?

Эндэ зохёон байгуулһан коммуникативна упражненинуудай системэ бага һаһанай һурагшадай аман хэлэлгэ хүгжөөлгэдэ аргагүй ехэ, онсо үүргэтэй байһаниинь элирбэ. Манай дурадхаһан упражненинууд багай һаһанай хүүгэдэй аман хэлэлгэ хүгжөөхэһээ гадана, тэдэй ухаан бодолой гүйсэ хурсадхаха, юрэнхы оршон байдал ойлгохо, сэдхэлээ ханаха шадаринуудыень улам гүнзэгыүүлхэ болоно.

Библиографический список

- Анишаква, С. Ю. Работа над эпитетом как средство раскрытия жанровых особенностей сказки // Начальная школа. 2004. №6. С. 55-58.
- Бобровская, Г. В. Обогащение словаря младших школьников // Начальная школа. 2009, № 6. С. 76-80.
- Божок, А. Л. Фольклор как средство развития личности младшего школьника // Вестник ТГУ. 2011. Выпуск 12 (104). С. 180-182.
- Воюшина, М. П. Модернизация литературного образования и развитие младших школьников. СПб.: Издательство «Сударыня», 2007. 320 с.
- Гунгаров, В. Ш. Бурятские народные сказки / В. Ш. Гунгаров, С. С. Бардаханова, Д. Ц. Бальжинимаев. Улан-Удэ, 1983. 144 с.
- Кочерга, У. В. О проблеме обогащения лексического запаса младших школьников / У. В. Кочерга, Е. В. Ушакова // Образование и культура в развитии современного общества: Материалы международной научно-практической конференции. Часть 1. Новосибирск: Изд. ООО «БАК», 2009. 680 с.
- Красильникова, О. А. Развитие речи младших слабослышащих школьников на уроках литературного чтения. СПб.: Каро, 2005. 176 с.
- Львов, М. Р. Методика развития речи младших школьников. М.: Просвещение, 2011. 176 с.
- Никитченков, А. Ю. Фольклор в системе филологической и методической подготовки педагогов начальной школы. М.: МПГУ, 2013. 272 с.
- Сердюк, М. А. Об изменении подходов к изучению фольклора в начальной школе // Начальная школа. 2011. № 2. С. 8-11.
- Содномов, С. Ц. Изучение бурятского героического эпоса «ГЭСЭР» в школе // Международный информационно-аналитический журнал «Crede Experto: транспорт, общество, образование, язык». 2019. С. 232-242.
- Содномов, С. Ц. Литературное развитие младшего школьника средствами фольклора. Улан-Удэ: Издательство Бурятского госуниверситета, 2018. 178 с.
- Соловейчик М. С. Работа по культуре речи на уроках русского языка // Начальная школа. 2010. №7. С. 21-25.
- Троицкая, Т. С. Литературное образование младших школьников. Коммуникативно-деятельностный подход. М.: Издательство АПКИПРО, 2004. 247 с.
- Хамаганов, В. Ж. Арадай аман зохёолнуудаар Нурагшадай хэлэлгэ хүгжөөлгэ // Эхин классуудай ба түрэлхи хэлэ литературын багшанарта туһаламжа. Улан-Удэ, 1983. С. 59-71.
- Хамаганов, М. П. Бурятская фольклористика. Улан-Удэ, 1962. 454 с.
- Арьясүрэн, Ч. Орчин уеийн монголын хуухдийн утга зохиол. Улаанбаатар, 1980. 255 с.
- Гаадамба, Ш. Хуухдийн зохиолын хэлгий учир // Сурган хумуужуулэгч. Улаанбаата, 1967. № 1.
- Буянтогтох, Ш., Ван-Жин-Хуа. Монгол хүүхдийн аман зохиолын чуулга. 1, 2 дэвтэр. Хөххото, 1990.

References

- Anshakova, S. Yu. (2004). Work on the epithet as a means of revealing the genre features of the tale. *Primary school*. 6: 55-58. [in Russian]
- Bobrovskaya, G. V. (2009). Enrichment of the vocabulary of junior schoolchildren. *Primary school*. 6: 76-80. [in Russian]
- Aryasuren, C. (1980). Orchin ueiyn mongolyn huuhdiyn utga zohiol. Ulaanbaatar. 255 p.
- Bozhok, A. L. (2011). Folklore as a means of developing the personality of a junior schoolchild. *Bulletin of TSU*. 12 (104): 180-182. [in Russian]
- Buyantogtokh, Sh., Wang-Jin-Hua. (1990). Mongol khuykhdiyn aman zokhiolyn chuulga. 1, 2 devter. Hekhhot.

- Gaadamba, Sh.* (1967). Huukhdiin zokhiolyn helgiy uchir. *Surgan humuuzhuulegch*. Ulaanbaatar. № 1.
- Gungarov, V. Sh., Bardakhanova, S. S., Balzhinimaev, D. TS.* (1983). Buryat folk tales. Ulan-Ude. 144 p. [in Russian]
- Khamaganov, V. Zh.* (1983). Aradai aman zokheolnuudar huragshadai hehelge hygzhөөлгө. *Ehin klassuudai ba turelhi hele literary bugshanarta tuhalamzha*. Ulan-Ude. 59-71.
- Khamaganov, M. P.* (1962). Buryat folklore. Ulan-Ude, 454 p. [in Russian]
- Kocherga, U. V., Ushakova E. V.* (2009). On the problem of enriching the vocabulary of junior schoolchildren. *Education and culture in the development of modern society: Materials of the international scientific and practical conference*. Part 1. Novosibirsk: Ed. LLC "BAK". [in Russian]
- Krasilnikova O. A.* (2005) The development of the speech of younger students with hearing impairment at the lessons of literary reading. Saint Petersburg. 680 p. [in Russian]
- Lvov, M. R.* (2011). Methodology for the development of speech in younger schoolchildren. Moscow. 176 p. [in Russian]
- Nikitchenkov A.Yu.* (2013). Folklore in the system of philological and methodological training of primary school teachers. Moscow. 272 p. [in Russian]
- Serdyuk, M. A.* (2011). About changing approaches to the study of folklore in primary school. *Primary School*. 2: 8 - 11. [in Russian]
- Sodnomov, S. Ts.* (2018). Literary development of a primary school student by means of folklore. Ulan-Ude. 178 p. [in Russian]
- Sodnomov, S. Ts.* (2019). Study of the Buryat heroic epic "GESER" at school. *International information and analytical journal "Crede Experto: transport, society, education, language"*. 4: 232-242. [in Russian]
- Soloveichik, M. S.* (2010). Work on the culture of speech at the lessons of the Russian language. *Primary School*. 7: 21 - 25. [in Russian]
- Troitskaya, T. S.* (2004). Literary education of junior schoolchildren. Communicative activity approach. Moscow. 247 p. [in Russian]
- Voyushina, M. P.* (2007). Modernization of literary education and development of primary schoolchildren. Saint Petersburg. 320 p. [in Russian]